

Zaanse politieke vereniging ROSA
Havenstraat 75
1506 PL Zaandam
Tel. 075-6313819

Zaandam, 4-11-2006

Beste collega's,

Deze maand wordt er in de raadscommissie Linnekamp gesproken over de concept-dierenwelzijnsnota. Een van de onderwerpen die daarin aan bod komen, betreft de circussen met (wilde) dieren. Aan de raad wordt gevraagd om een besluit te nemen over het al dan niet toestaan van deze circusvorm.

In de zomer van 2003 bracht ROSA een notitie uit over de mogelijkheid om circussen met wilde dieren te verbieden. Deze notitie werd enige maanden later besproken tijdens een commissievergadering. Omdat een groot deel van de huidige gemeenteraadsleden in 2006 nieuw binnenstroomde, willen wij u deze notitie ter kennisname geven. De inhoud ervan is, afgezien van enkele vermelde data, niet verouderd en onzes inziens van toepassing in de commissievergadering waar de concept-nota dierenwelzijn wordt behandeld.

Wel nieuw is dat inmiddels in 25 landen, de meeste daarvan gelegen in Europa, maatregelen zijn genomen om circussen met dieren aan banden te leggen. In Nederland heeft de gemeente Winschoten als eerste dergelijk vermaak verboden en diverse andere gemeenten werken momenteel aan soortgelijke initiatieven.

Mocht de ROSA-notitie over circussen met dieren vragen oproepen, dan zijn we uiteraard bereid daar op in te gaan. Bij voorbaat dank voor uw aandacht.

Vriendelijke groet,
Namens ROSA,

Erik Schaap

Het dierenleed dat circus heet

Het dierenleed dat circus heet

Juli 2003

Inleiding

Elk jaar doet een aantal circussen Zaanstad aan, van de Krone- en Renz-circustenten die verrijzen op de Burcht en het Marktplein in Wormerveer tot het Wintercircus in het Zaantheater. Overeenkomst tussen bijna al die circussen is dat ze gebruikmaken van dieren. ROSA is van mening dat de inzet van (meestal wilde) dieren ter vermaak van het circuspubliek anno 2003 niet meer kan. In bijgaande notitie heeft ROSA daarom uiteengezet waarom circussen met dieren wreed en overbodig zijn en wat de landelijke en plaatselijke wetgeving aan mogelijkheden biedt om circussen met dieren in de toekomst te weren. Ook worden enkele alternatieven op circusgebied genoemd, waarbij geen gebruik wordt gemaakt van dieren.

Enkele jaren geleden bracht ROSA het probleem van de circussen met dieren ook onder de aandacht van de gemeenteraad. De verwachting was toen dat er op korte termijn landelijke wetgeving op het gebied van dierenwelzijn, en dus wellicht ook op het gebied van dieren in circussen, zou worden gemaakt. Die verwachting is niet uitgekomen. Ook de komende jaren zijn er, naar het nu lijkt, vanuit de landelijke wetgever geen initiatieven te verwachten op dit terrein. Wel is er dit jaar door het onderzoeksbureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten gekeken wat er op dierenwelzijnsgebied mogelijk en wenselijk is. Op basis van die bevindingen en andere, recent beschikbaar gekomen informatie is het mogelijk en wenselijk dat Zaanstad komt tot plaatselijke wetgeving ten aanzien van circussen met dieren. In 'Het dierenleed dat circus heet' zijn de mogelijkheden op een rij gezet.

Bijlage 1 bevat enkele gevolgtrekkingen uit een actueel rapport van de Belgische dierenrechtenorganisatie GAIA ('Dierenleed is geen amusement'), die zeven jaar lang onderzoek deed naar de huisvesting en het gedrag van dieren in circussen. Een aantal van de onderzochte circussen heeft ook Zaanstad aangedaan.

De ROSA-notitie sluit af met een motie (zie bijlage 2) die als strekking heeft om, in navolging van een groeiend aantal gemeenten, circussen met dieren niet langer toe te staan in Zaanstad.

Zaandam, juli 2003

Algemeen

Het is slecht gesteld met het welzijn van de in Nederland verblijvende circusdieren. Deze dieren ontberen een natuurlijke omgeving en leven in relatief kleine hokken of kooien. Ze kunnen geen contact onderhouden met soortgenoten. Door middel van onderdrukking en soms regelrechte marteling worden hen kunstjes aangeleerd. Wat er achter de schermen gebeurt aan huisvesting en vervoer is vaak pure dierenkwelling. Onhandelbare en overbodige (oude) dieren worden over het algemeen gedumpt. In diverse opzichten wordt de eigenwaarde van circusdieren aangetast. Educatief hebben de voorstellingen met dieren geen nut. Bovendien lopen niet alleen de dieren, maar ook bezoekers en circusmedewerkers gevaar voor, tijdens en na de optredens.

Al met al is de wijze waarop met circusdieren wordt omgegaan voor de Nederlandse Dierenbescherming, de stichting AAP, PETA en andere dierenrechtenorganisaties reden om te pleiten voor het afschaffen van dergelijk vermaak. Een aantal Europese landen¹ en diverse Nederlandse gemeenten hebben het gebruik van (wilde) dieren in circussen al geheel of gedeeltelijk aan banden gelegd. Zaanstad vooralsnog niet.

De welzijnsproblemen bij circusdieren vallen globaal in te delen in vijf aspecten:

1. huisvesting
2. transport
3. training
4. voorstelling
5. winterstalling.

Deze problemen zijn in meerdere of mindere mate onvermijdbaar, aangezien ze inherent zijn aan het karakter van rondreizende circussen met dieren. In bijlage 1 wordt ingegaan op de praktijkproblemen die ontstaan bij bovengenoemde vijf aspecten.

Tegen circussen an sich is geen enkel bezwaar. Ze hebben een maatschappelijke en culturele meerwaarde en bieden jaarlijks honderdduizenden Nederlanders vermaak. Een groot deel van de circussen die Nederland en Zaanstad aandoen maakt echter helaas gebruik van dieren. Maar gelukkig zijn er ook (en steeds meer) circussen die de inzet van dieren niet nodig vinden. Verderop in deze notitie wordt ingegaan op de alternatieven voor dierencircussen. De gemeente Zaanstad kan -in navolging van andere gemeenten en landen- bewerkstelligen dat de laatstgenoemde categorie wel, en de circussen waar dieren het slachtoffer zijn niet meer welkom zijn in de gemeente.

Wetgeving

Verreweg de meeste maatregelen die Nederlandse gemeenten kunnen c.q. moeten treffen op het gebied van dierenwelzijn zijn gebaseerd op de autonome bevoegdheid van de gemeenten. Die autonome regelgeving en het daarop afgestemde beleid kan zich wat betreft het al dan niet toestaan van circussen met dieren richten op:

- vergunningen voor evenementen waarbij dieren zijn betrokken en
- voorschriften met betrekking tot de bescherming en bevordering van het dierenwelzijn.

Daarnaast hebben gemeenten de mogelijkheid om voorlichting in te zetten als een instrument ten bate van het dierenwelzijn.

Zoals vrijwel alle Nederlandse gemeenten heeft ook Zaanstad in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) het verbod opgenomen zonder vergunning van de burgemeester een evenement te organiseren (artikel 2.2.2). Dit betekent onder meer dat de gemeente toestemming moet geven voor het organiseren van evenementen met dieren. Gemeenten zijn bij de besluitvorming over het toestaan van

¹ Onder meer Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland. Ook een land als Israël hanteert een dergelijk verbod. Oostenrijk gaat per 1 januari 2005 over tot een verbod op circussen met wilde dieren.

dergelijke evenementen gebonden aan de evenementenregeling in de eigen APV en de voorschriften in de landelijke Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren (GWWD).²

Volgens artikel 2.2.2 van de APV van Zaanstad kan de burgemeester dus een vergunning weigeren voor bepaalde evenementen. In het recente verleden is hiervan onder meer gebruik gemaakt ten aanzien van de discotheek Hemkade. De vergunning kan worden geweigerd in het belang van:

- a. de openbare orde;
- b. het voorkomen of beperken van overlast;
- c. de verkeersveiligheid of de veiligheid van personen of goederen;
- d. de zedelijkheid of gezondheid.

Hoewel dierenwelzijn dus geen aparte weigeringsgrond is, kan uit diverse rechterlijke uitspraken worden afgeleid dat gemeenten de mogelijkheid hebben om evenementen met dieren mede te beoordelen op dierenwelzijnsaspecten. Gemeenten kunnen in twee situaties een vergunning weigeren voor evenementen met dieren:

1. Als er sprake is van dierenmishandeling (waarbij een beroep kan worden gedaan op het openbare-ordemotief);
2. Als dieren op een weinig respectvolle wijze worden behandeld (waarbij het zedelijkheidsmotief de weigeringsgrond vormt).

Bij 1. wordt voorkomen dat artikel 36, lid 1 van de GWWD (algemene strafbaarstelling van dierenmishandeling) wordt overtreden. Bij 2. is er sprake van jurisprudentie, bijvoorbeeld in de vorm van een uitspraak van de Raad van State (28 juli 1987), waarbij werd gesteld dat een dierevenement als een rodeo een dieronvriendelijke activiteit is, waarbij een negatief beeld wordt gegeven van de relatie tussen mens en dier.

De rijksoverheid heeft de bevoegdheid een AMvB te maken waarin regels worden gesteld voor het tonen en gebruiken van dieren. Deze AMvB is er nog niet en valt op korte termijn ook niet te verwachten. Zolang er op dit terrein geen AMvB is, hebben gemeenten de ruimte en de mogelijkheid eigen regels op te stellen voor het tonen en gebruiken van dieren bij evenementen. Diverse plaatsen hebben inmiddels gebruikgemaakt van deze mogelijkheid. In onder meer Barendrecht, Den Bosch en Oostzaan zijn circussen met (wilde) dieren niet toegestaan. In Alkmaar heeft een meerderheid in de betreffende raadscommissie onlangs ingestemd met een verbod op dergelijke circussen, maar is deze maatregel nog niet doorgevoerd door het college van B&W. In Nijmegen werd kort geleden het besluit genomen om, na onderzoek, de APV aan te passen of eventueel een aparte verordening te maken, opdat onder meer circussen met dieren kunnen worden geweerd. In Utrecht zijn alle evenementen met exotische dieren in de openbare ruimte verboden.³

Door aan artikel 2.2.2 van de Zaanstedelijke APV een weigeringsgrond toe te voegen ('e. het welzijn van de dieren') kan een evenement direct worden getoetst aan het dierenwelzijn. Er dient in dat geval ook een derde lid te worden toegevoegd aan artikel 2.2.2, dat kan luiden:

- '3. Het tweede lid, aanhef en onder e., is niet van toepassing voor zover bij of krachtens de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren wordt voorzien in regels ter zake van de huisvesting, het vervoer en de behandeling van bij het evenement betrokken dieren.'

² De GWWD stelt beperkingen aan het gebruik van dieren bij evenementen en wedstrijden. Twee bepalingen zijn daarbij van belang:

- Algemene regels met het oog op de bescherming van de gezondheid en het welzijn van dieren, zoals het verbod een dier onnodig pijn of letsel te veroorzaken of diens gezondheid of welzijn te schaden (artikel 37);
- Voorschriften die specifiek betrekking hebben op evenementen met dieren, zoals de mogelijkheid om bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) regels te kunnen stellen ten aanzien van het tonen van dieren wegens 'recreatieve, sportieve of opvoedkundige doeleinden' (artikel 65).

³ LPF-fractieleider Mat Herben wilde in 2002 bij wijze van verkiezingsstunt per olifant Utrecht intrekken, maar moest prompt rechtsomkeert maken.

Gemeenten hebben de mogelijkheid om, door het toevoegen van weigeringsgrond e., vergunningen te weigeren aan circussen met dieren. Het dierenwelzijn is namelijk niet langer meer 'verborgen' in de APV. Wanneer het welzijn van dieren een aparte weigeringsgrond vormt, is de intrinsieke waarde van het dier het belang waaraan wordt getoetst. Toevoeging van de weigeringsgrond e. maakt het mogelijk om in de APV een bepaling op te nemen met als strekking dat circussen met dieren in beginsel altijd worden geweigerd, omdat de gemeente dergelijke evenementen strijdig acht met het welzijn van de betrokken dieren.

Alternatieven

ROSA is uiteraard geen tegenstander van circussen in het algemeen. Circussen hebben een lange traditie, die behouden moet blijven. Door Europa reizen echter niet alleen sinds jaar en dag circussen met dieren, maar ook zonder. In dit deel van de wereld treden minstens 25 circussen op die amusement brengen zonder dierenleed te veroorzaken.⁴ Ze hebben bewezen dat het mogelijk is om het publiek te boeien en winst te boeken, zonder dat daar enig dier aan te pas komt. ROSA ziet dan ook graag dat circussen overstappen op acts zonder dieren.

Om beide partijen (gemeente Zaanstad en circussen) de kans te geven om lopende contracten na te leven en de APV aan te passen, kan worden besloten de nieuwe plaatselijke dierenwelzijnsregels te laten ingaan per 1 januari 2005. Daarmee zou Martin Hansons Wintercircus, dat traditiegetrouw rond kerstmis Zaandam aandoet, het laatste circus met dieren zijn dat in Zaanstad te bezichtigen valt.

Waar in heel Nederland politici nog wel eens -al dan niet gedwongen- kunstjes uithalen, hoeft dat in een aantal Nederlandse plaatsen niet meer te worden verwacht van dieren. Hopelijk voegt ook Zaanstad zich in het rijtje gemeenten dat (circus-)dieren op waarde weet te schatten.

Bronnen:

- Algemene Plaatselijke Verordening gemeente Zaanstad*
- 'Dierenwelzijn in provincie en gemeente' – Onderzoeks- en adviesbureau SGBO (2003)*
- Onderzoeksrapport 'Dierenleed is geen amusement' – GAIA (januari 2003)*
- 'Onvermijdbare welzijnsproblemen bij circusdieren' – Animal Freedom (1-6-2003)*
- 'Protest tegen evenementen met dieren' – VNG-magazine (25 april 2003)*

⁴ Enkele namen: Circus Baobab, Cirque du Soleil, New Shanghai Circus, Russian American Kids Circus, Kindercircus Elleboog, Chinees Staatscircus.

Bijlage 1

Samenvatting GAIA-rapport 'Dierenleed is geen amusement'

De Belgische dierenrechtenorganisatie GAIA onderzocht tussen 1995 en 2002 achttien circussen die optredens met dieren verzorgen. Een aantal van deze circussen deed c.q. doet ook Zaanstad aan. Het GAIA-onderzoek resulteerde in het rapport 'Dierenleed is geen amusement', dat in januari 2003 uitkwam.

Ten aanzien van circusdieren kunnen volgens standaardnormen⁵ vijf aspecten worden onderkend, die elk consequenties hebben voor het welzijn van de betrokken dieren:

1. huisvesting
2. transport
3. training
4. voorstelling
5. winterstalling.

Ad. 1: Met name voor primaten, beren, olifanten en wilde katachtigen -dieren waarvan circussen veel gebruikmaken- betekenen de kooien waarin ze worden gehouden een grote inboeting van de bewegingsvrijheid. Er is bijna per definitie sprake van ruimtegebrek. De dieren hebben geen vlucht- of schuilmogelijkheden. De meeste dieren bivakkeren dagelijks twaalf uur in volstrekte duisternis. De omgeving is stimulusarm. Alleen tijdens de trainingen en optredens mogen ze uit hun kooi. Solitaire dieren worden met soortgenoten opgesloten, sociale (groeps- of kudde-)dieren worden individueel opgesloten. De dieren kunnen niet leven volgens hun biologische ritme. Nachtdieren worden gedwongen overdag wakker te blijven en hun kunstjes te vertonen. De dieren ontberen natuurlijke zintuigelijke stimulatie en worden belemmerd in onder meer hun seksuele en foeragegedrag. Jonge dieren zijn niet in staat om van volwassen soortgenoten soortspecifiek gedrag te leren en te imiteren. Volwassen dieren die in het circus geboren zijn, kunnen hun jongen geen natuurlijk gedrag leren, omdat ze het zelf ook nooit hebben geleerd.

Gevolg van dit alles is dat hun normale gedrag flink wordt ingeperkt. Apen klimmen bijvoorbeeld graag, iets wat niet mogelijk is bij circushuisvesting. Dergelijke beperkingen leiden tot stereotiep gedrag en/of apathie, te herkennen aan continue doelloze bewegingen (met de kop schudden, rondjes draaien, ijsberen, etc.).

Ad.2: Bij circussen is sprake van veelvuldig, meestal wekelijks transport, vaak over honderden kilometers. Circussen zijn jaarlijks negen tot tien maanden onderweg. De transportomstandigheden zijn ondermaats. De dieren verblijven vaak in donkere wagens met slechte ventilatie. Al met al levert dit veel stress op. Bekend is dat olifanten worden vastgeketend aan een voor- of achterpoot, wat hen belet om te gaan liggen. Giraffen worden gedwongen te reizen met een gebogen nek, aangezien de vrachtwagen waarin ze zitten anders niet onder bruggen en viaducten doorkan.

Bijkomstigheid is dat dieren als gevolg van de continue verplaatsingen steeds weer moeten wennen aan een nieuwe, voor hen vijandige omgeving.

Ad. 3: Over het temmen van dieren is weinig openheid. Veel circuspersoneel beweert dat ze hun dieren trainen door middel van beloning en successieve approximatie (het gradueel aanleren van gedrag). Bekend is echter dat veel circusdieren worden getraind met behulp van martelwerktuigen. Zo worden olifanten vaak getemd met behulp van een zogenaamde 'olifantenhaak', een stok die eindigt in een metalen, puntige haak. Hiermee kunnen dompteurs de olifanten slaan op plaatsen waar de huid het dunst is, zoals achter de oren. Olifantentemmers gebruiken ook stroomstoten om de dieren in bedwang

⁵ Deze internationaal gehanteerde standaardnormen zijn in 1965 gedefinieerd door het Britse dierenwelzijnscomité Brambell. Ze omvatten vijf 'vrijheden': a. van honger en dorst, b. van discomfort, c. van pijn, verwondingen en ziekte, d. om normaal gedrag te vertonen, e. van angst en leed.

te houden. Van olifanten is bovendien bekend dat het zitten of staan op de voorpoten pijnlijk en belastend is voor de poot- en ruggewrichten.⁶

Bij grote wilde dieren is het van belang dat de dompteur een dominante positie verwerft over zijn/haar dieren. Fysiek geweld is hierbij onvermijdelijk. Daarnaast is het aanleren via successieve approximatie bij sommige kunstjes onmogelijk. De schaal waarop het aanleren van kunstjes plaatsvindt door middel van mishandeling is echter onbekend.

Ad. 4: De bewering dat circussen diervriendelijker zijn dan dierentuinen, omdat circusdieren afleiding hebben tijdens de voorstellingen is discutabel. Aangenomen wordt daarbij dat deze dieren plezier hebben in het uitvoeren van de acts. Die aanname is ongegrond, omdat er over het algemeen sprake is van routine- en dwangmatige bezigheden die verveling en weerzin opleveren. Diersoorten die plezier beleven aan het opvoeren van kunstjes zijn dan ook eerder uitzondering dan regel.

Ad. 5: De winterstalling van circusdieren is over het algemeen problematisch. Met name de wilde dieren kunnen zich moeilijk aanpassen aan het Nederlandse klimaat. Gevolg is dat deze dieren ofwel overwinteren in kleine, afgesloten verblijven waar de klimaatsomstandigheden kunnen worden aangepast, ofwel opgesloten zitten in buitenverblijven waar geen klimaatbeheersing mogelijk is.

In aanvulling op bovenstaande punten kan nog worden gemeld dat sommige dieren gebruikmaken van illegale dieren. Verder kan het gebruik van met name wilde dieren gevaren opleveren voor het circuspersoneel, het publiek en de dieren zelf. Bezoekers kunnen vaak te dicht bij het hekwerk komen waarachter de dieren zitten opgesloten. Dierentemmers worden met enige regelmaat aangevallen door hun 'eigen' beesten.⁷ En dieren die te oud of te gevaarlijk worden bevonden, lopen het risico te worden gedumpt of gedood.

Op basis van het door GAIA verzamelde feitenmateriaal komt deze organisatie tot de conclusie dat het uit oogpunt van dierenwelzijn onverantwoord is om in circussen wilde dieren te gebruiken. Het houden en gebruiken van gedomesticeerde dieren is volgens GAIA op zijn minst af te raden.

⁶ "Een olifant van vier ton is niet gemaakt om op twee poten te blijven staan. Het wordt hem echter wel aangeleerd...en dat doet men niet met een klontje suiker. Twee, drie, vier dressuurhelpers staan rond hem, met een haak in de hand. De africhter geeft zijn bevelen, laat de zweep knallen. Eén, twee, de helpers haken de rechterpoot vast, het staal dringt door in de huid, ze lichten de poot op." (*Dierentemmer Paul Leroyer*)

⁷ "Vroeger dreef ik de tijgers soms net iets te ver en kwamen hun instincten naar boven. Dat kostte me al een paar vingers. Maar ik leer van mijn fouten." (*Voormalig dierentemmer G. Simoneit, Het Laatste Nieuws 7-8-2002*)

Bijlage 2

MOTIE

De gemeenteraad van Zaanstad, in vergadering bijeen d.d.....,

Overwegende dat het gebruik van dieren in circussen ten koste gaat van het dierenwelzijn;

Besluit

-om per 1 januari 2005 circussen met dieren niet langer toe te staan in Zaanstad;
-een verbod op circussen met dieren vast te leggen in de Algemene Plaatselijke Verordening van Zaanstad;

en gaat over tot de orde van de dag.